

Vedecká rada Filozofickej fakulty Univerzity
Komenského

Mgr. Naďa Rácová

Autoreferát dizertačnej práce

**Ideové a historické predpoklady vzniku
prvého úplného prekladu
Písma Svätého do slovenčiny**

na získanie vedecko-akademickej hodnosti
philosophiae doctor

v odbore 73-09-09 slavistika – slovanské jazyky

Bratislava 2010

Dizertačná práca bola vypracovaná v externej forme doktorandského štúdia v Slavistickom ústave Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied.

Predkladateľ:

Mgr. Naďa Ráčová
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Dúbravská cesta 9
813 64 Bratislava

Školiteľ:

Doc. Martin Homza, Dr.
Katedra slovenských dejín FiF UK Bratislava

Oponenti:

Prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.
Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.
Prof. PhDr. Július Bartl, CSc.

Autoreferát dizertačnej práce bol rozoslaný dňa .....

Obhajoba dizertačnej práce sa koná v .....

..... dňa ..... o ..... hodine

pred komisiou pre obhajoby dizertačných prác v odbore doktorandského štúdia 73-09-9 slavistika – slovanské jazyky vymenovanou predsedom spoločnej obhajobnej komisie dňa .....

Prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc.,
predseda spoločnej odborovej komisie
pre obhajoby doktorandských dizertačných prác
vo vednom odbore 73-09-9

Predmet, cieľ a metóda práce

Predmetom predkladanej práce bolo zmapovať ideové a historické predpoklady, ktoré viedli v polovici 18. storočia k prvému prekladu *Písma Svätého* do slovenčiny. Doterajšie hypotézy tento fakt zväčša vyhlasovali za spontánny miestny čin diktovaný aktuálnou dušpastierskou praxou. Autorka predkladanej dizertačnej práce sa však pokúša dokázať, že cesta k takémuto monumentálnemu dielu bola výsledkom celého súhrnu historických okolností a završením dlhodobého ideového procesu, diskusie, ktorá prebiehala v slovenskom ideovom živote vyše poldruha storočia. Preklad mal teda svoje vlastné objektívne historické príčiny a tie boli nie nepodobné tým, ktoré viedli k iným prekladom najdôležitejšieho textu duchovnej literatúry do vernakulárnych jazykov v okolitých krajinách a národov.

Za týmto cieľom autorka zhromaždila a vyhodnotila niekoľko desiatok spisov slovenských spisovateľov od čias, od kedy o takýchto textoch s takýmto obsahom v slovenskej literatúre možno hovoriť, to jest prakticky od konca 16. storočia až do polovice rokov päťdesiatych 18. storočia. Zaiste nebola prvou, ktorá sa o takýto sumarizujúci pohľad v slovenskej vede pokúsila. Treba však povedať, že okrem doteraz známych spisov, našla a použila aj texty nové, doteraz prakticky neznáme. Ako príklad uveďme neznámy list jezuitu Teofila Kristeka z Kláštora pod Znievom z roku 1600, ktorý mapuje učeníu tradíciu používania slovanského jazyka, ako jazyka literatúry i komunikácie v postridentskom čase, keď sa naše krajiny postupne začali vracáť ku katolíckej viere.

Svojej témy sa autorka pokúša zhostiť inovatívnym spôsobom a aj známe texty interpretuje sumarizujúc naše doterajšie vedenie k tejto téme. Vďaka tomuto prístupu vznikla v slovenskej historiografii práca, ktorá má ambíciu súhrnne a detailne zmapovať a zanalyzovať názory slovenských intelektuálnych špičiek, ktoré viedli k prekladu *Písma svätého* do slovenčiny. Hlavnou metódou predkladanej práce je teda analyzovanie polemickkej spisby slovenskej literatúry, ktorá sa doteraz touto témou zaoberala a jej syntetické vyhodnotenie a zaradenie do celkového kontextu evolúcie slovanského myslenia v sledovanom čase. Väčšiu časť predkladanej

dizertácie tak možno pokladať za historiografické dielo v pravom slova zmysle.

Okrem vnútorných potrieb slovenského života, ktoré bezprostredne viedli k uvedenému prekladu však autorka predkladanej dizertačnej práce podáva i objektívne historické príčiny, ktoré k tomu smerovali. Robí tak na širokom európskom, ale i konkrétnom spišskom plátne. Predovšetkým poukazuje na celkovú politickú situáciu v dobovej Európe, v ktorej reformačné úsilie, či už šlo o reformu protikatolícku, či katolícku viedlo k používaniu osobitých národných jazykov v pastoračnej činnosti. Oproti doterajším výskumom načrtáva tézu, že to bol Stolec svätého Petra, menovite Kongregácia pre šírenie viery – *Congregatio de propaganda fide* (založené 1622), ktorá mala záujem o presadenie domácich jazykov v prostredí strednej Európy, Slovensko a Slovákov z toho nevynímajúc. Kľúčovou, ako aj inde v strednej Európe sa zdá byť úloha jezuitov, ktorá v prvej tretine 17. storočia iba vzrástla vytvorením jezuitskej Trnavskej univerzity. Ako však preukazuje najmä archívny materiál Spiš hral so svojimi dvoma centrami (Levoča a Spišská Kapitula) v tomto procese viac ako významnú úlohu. Veľký význam autorka priznáva i františkánskej reholi. Ako však na to poukázal doterajší výskum, množstvo neprebádaného archívneho materiálu (stratená kronika levočských františkánov) nateraz presahuje možnosti individuálneho výskumu a žiadalo by si systematickejší prístup. Nie inak je to aj s detailným výskumom „veľkých hráčov“ európskej politiky, ktorí podporovali slovenský katolícky pohyb (aj s používaním slovenčiny) ako prostriedok definitívneho ovládnutia Uhorska proti decentralizačným tendenciám uhorskej, maďarskej a kalvínskej orientovanej šľachty. Práca prináša viac polemických otázok, ktoré bude v budúcnosti potrebné riešiť komplexnejším spôsobom. Napríklad do akej miery koketoval dvor Habsburgovcov v rámci tradičnej politiky ovládania svojich národov držaním ich vo vzájomnom napätí s podporou slovenských intelektuálov, slovenčinou ako jazykom? Ktorí z dvorských hodnostárov boli nositeľmi takýchto ideí? Za isté napríklad možno pokladať intenzívnu činnosť rodu Kolonič (Kolenitsch) na tomto poli.

Okrem zmieneného historiografického a nutného prosopografického výskumu autorka predkladanej práce pracovala

s množstvom praktického archívneho materiálu, ktorého spracovanie a vyhodnotenie si vyžadovalo množstvo času. Zmieňme sa napríklad o niekoľkých stovkách dokumentov z *Liber actuum*, ktorú si viedli kamaldulskí mnísi v lechnickom prioráte od roku 1715, či ďalších stovkách strán archiválií zachovaných v pomerne ucelenom archívnom fonde lechnických kamaldulov v Magyar Országos Levéltár v Budapešti.

Podobne autorka postupuje, pokiaľ ide o využitie doteraz nepovšimnutých archívnych, ale i edovaných prameňov v prípade analýzy používania slovenčiny a slovenskom pohybe priamo na Spiši. Ako príklad uveďme doteraz málo známou *Kroniku jezuitov* zo Spišskej Kapituly, ako aj detailnú analýzu vizitácie, ktorú pred rokom 1700 vykonal na Spiši prepošť Spišskej kapituly Ján Žigraj. Sumárne teda možno povedať, že Naďa Rácová vo svojej dizertačnej práci využila celú škálu metód historickej práce od klasickej historiografickej metódy analýzy a syntézy, až po metódu sondy, keď sa najmä v záverečnej kapitole svojej práce usilovala zdefinovať systém jednotlivých sociálnych väzieb, ktoré určovali život kláštora v rokoch, ktoré vlastnému prekladateľskému aktu predchádzali.

Súčasný stav skúmanej problematiky doma a vo svete

Otázky prvých prekladov *Písma svätého* do národných jazykov sa tešia tradične významnej pozornosti jazykovedcov, ale i historikov v rámci celej Európy. Spomeňme za všetky projekt, v ktorom vďaka Slavistickému ústavu SAV v Bratislave pripravili do tlače prepis a faksimile *Kamaldulskej biblie (Sväté Biblia Slowénské aneb Pisma Swatého Částka I a Částka II)* a to v rámci edície *Biblia Slavica* (Paderborn).

Ako sme povedali, predkladaná práca sa usiluje uvedený počin prekladu *Svätého Písma* do slovenčiny a jeho prípravu do tlače zaradiť do celkového myšlienkového a spoločenského kontextu svojej doby. V istom slova zmysle teda ide o prácu špecificky slovenskú. Logicky preto nadväzuje najmä na staršie slovenské výskumy, ktoré sa venovali analýze slovenského života od stredoveku do

polovice 18. storočia. Ide najmä o staršie práce Jána Tibenského, Ruda Brtáňa, Antona Bagina, či Richarda Marsinu citované nižšie. V širšom kontexte sa však najmä pri skúmaní celkových okolností myšlienkového zrenia jezuitov, či františkánov práca sleduje aj širšiu európsku literatúru, najmä pokiaľ ide o jej maďarský, sedmohradský, poľský, či český kontext. Práca samotná potom, či už je to v kapitole o vývine slovenského myslenia, alebo v časti vykresľujúcej používanie slovenčiny na Spiši, alebo vo svojej záverečnej časti, v ktorej sa znovu vracia k drobnokresbe historických okolností, ktoré viedli v kláštornom dome kamaldulov, známom pod menom Červený Kláštor alebo Lechnica, k samotnému prekladu, formuluje skôr tézy, ktoré by mali viesť k ďalším možnostiam, historického výskumu, než jeho definitívne uzavretie. Konštatovanie sa týka najmä pôsobenia jezuitov na východnom Slovensku, vrátane Spiša, ale aj františkánov, delby prác medzi nimi, vo veci pastoračnej, a tým i používaní slovenčiny v bežnej praxi. Konštatovanie sa tiež týka jemnej drobnokresby vzájomných propografických väzieb, medzi osobnosťami, ktoré sa na samotnom preklade zúčastnili. Napríklad aký mohol byť podiel grófa Antona Medňanského, známeho mecena kláštora, na financovaní celého podujatia? O tomto rode i v neskoršom období je známe, že sa podieľal na rozvoji slovenského života?

Okrem evidentného katolíckeho pohybu sa autorka nevyhýba ani analýze myšlienkového konceptu slovenských evanjelikov, ktorý významne napomáhali formulovaniu myšlienky o nutnosti vzniku slovenského prekladu *Písma Svätého*. Zároveň však poukazuje na to, že celkový primát, ktorý im bol v tejto záležitosti tradične pripisovaný, nemusí byť nutnou historickou pravdou a že spôsob nahliadania na slovenčinu sa aj u nich menil v závislosti od ich celkovej prestíže, akej sa v slovenskej spoločnosti, v celej jej štrukturovanej podobe, tešili. Konštatuje pritom, že praktický odklon od tejto myšlienky u slovenských evanjelikov nastal v posledných decéniách 17. storočia, po zostrení rekatolizačného úsilia cisára Leopolda I.

Stručné zhrnutie jednotlivých kapitol zaradených do dizertačnej práce

Prvá kapitola práce Nadi Rácovej s titulom *K vývinu slovenskej myšlienky v 17. storočí* sa zaoberá vyhodnocovaním všetkých prejavov národného vedomia Slovákov v tomto storočí. Niekoľko strán tu pritom venuje staršiemu podložiu vyjadrenia národnej osobitosti Slovákov v stredoveku. Z tých najstarších je potrebné, okrem reflexie prejavov slovenskosti v stredovekých uhorských naračných prameňoch, spomenúť napríklad v slovenskej historiografii nateraz menej reflektované zrovnoprávnenie Vlachov a Sasov zo Spiša na jednej strane a Maďarov a Slovákov zo Spiša na druhej vo veci platenia cirkevných desiatkov, ktoré v roku 1280 vydala Alžbeta Kumannska, uhorská kráľovná, regentka a vdova po Štefanovi V. Ako sa autorka domnieva, tento právny dokument slúžil aj ako podklad pre zrovnoprávnenie Slovákov s Nemcami v Žiline v známom *Privilegium pro Slavis* uhorského kráľa Ľudovíta Veľkého, neskôr využívané v právnej praxi ďalších uhorských kráľov (Matej Korvín, Ferdinand I. a iní) pri riešení národnostných konfliktov v mnohonárodnostnom Uhorsku. Okrem právnych dokumentov sa však autorka v tejto kapitole venuje aj postupnému prenikaniu slovenčiny vo všetkých jej variantoch od literárnej češtiny počínajúc (jazyk listín významných šľachticov z územia dnešného Slovenska a kráľovskej kancelárie Mateja Korvína, či Jagelovcov), cez jej slovakizovanú formu (*Žilinská mestská kniha*) až po prvé prejavy presadzovania sa osobitej slovenčiny v *Spišských kázňových modlitbách* do každodenného života ľudí na Slovensku. Ako osobitý medzistupeň pred vlastným formulovaním obsahu slovenskosti v prvých literárne prezentovaných tlačiaroch pritom pokladá v širšej slovenskej vedeckej verejnosti neznámy list jezuitského otca Teofila Kristeka svojmu nadriadenému otcovi Alfonsovi Carrilovi vo veci používania slovanského jazyka v plánovanom jezuitskom kolégiu, ktorého cieľom mala byť nielen konečná rekatolizácia Slovenska, ale aj misia k pravoslávnyim východným Slovanom. Jeho obsah, okrem jasného definovania slovenského (uhroslovanského) jazyka medzi ostatnými západoslovanskými jazykmi dokladá učeníu formu vedomia o kontinuite cyrilometodského odkazu v jeho chorvátskej (hlaholskej, ilýrskej,

či svätohieronymovskej) podobe medzi vzdelancami na území dnešného Slovenska na prelome 16. a 17. storočia. Prvé osobité tlačé, ktoré ďalej špecifikujú to, čo je obsahom slovenského vedomia, či už z katolíckeho, alebo evanjelického prostredia sa na Slovensku objavujú o niekoľko desaťročí neskôr. Ide o texty Jakuba Jakobeá, Juraja Tranovského a Benedikta Sölöšihu. Ani jeden z nich nevystupuje za hranice zaužívaného uhorského patriotizmu. Každý z nich však osobitým spôsobom zdôrazňuje význam slovenského národa v Uhorskom kráľovstve. Okrem toho zdôrazňujú význam osobitého pestovania slovenského jazyka Slováckmi. Katolícky spevník sa vracia k cyrilometodskej tradícii umocnenej o tradíciu svätoplukovskú v prepojení na úlohu Stolca svätého Petra. Evanjelická tradícia skôr zdôrazňuje individuálnosť Slovákov a ich vyvolenosť pred Bohom. Uvedené texty tvoria fundamenty slovenskej ideológie 17. storočia. Nasledujúci autori ako Daniel Sinapius Horčička, Tobiáš Masník, Vavrinec Benedikt z Nedožier, z evanjelickej strany a Martin Sentiváni zo strany katolíckej, aby sme uviedli len tých najvýznamnejších, ich ďalej variujú, rozvíjajú a dopĺňajú o ďalšie motívy. Na evanjelickej strane je pritom citeľný postupný ústup od presadzovania osobitného slovenského jazyka, ako jazyka služieb Božích a tým aj *Písma Svätého* a ich návrat k češtine, čo bolo podľa všetkého zapríčinené zvýšeným rekatolizačným tlakom habsburského dvora v posledných decéniách 17. storočia. Kompenzačný účinok malo tiež zamieňanie osobitého slovenského za všeobecné slovanské a budovanie osobitej legitimizačnej historickej konštrukcie postavenej na kombinovaní cyrilometodskej a husitskej tradície. Katolícki autori najmä po vzniku Trnavskej univerzity v roku 1635 pristupujú k vedomému tvárneniu ľudového jazyka (dialektov) západnej časti Kráľovského Uhorska (Slovenska) do podoby kultúrnej západoslovenčiny. Táto sa vďaka tlačiam, kázňam, divadlám, či verejným teologickým dišputám postupne presadzuje vo všetkých vrstvách náboženského života Slovákov a vďaka habsburskému dvoru sa dostáva postupne i do úradných dokumentov. Aj katolícki autori zdôrazňujú význam cyrilometodskej misie pre dejiny Slovákov, podčiarkujú však jej rímsky rozmer, ktorý čoraz viac umocňujú o svätoplukovskú tradíciu. Najmä tematizovaním postavy či už historického alebo legendárneho Svätopluka sa čoraz očividnejšie

dostávajú do rozporu s oficiálnym uhorským historizmom. Osobitú kapitolu potom v oboch hlavných táboroch tvorcov slovenskej myšlienky tvorí odvodzovanie historických práv Slovákov od antických tradícií. Zmieniť tu treba dve hlavné línie ilýrsko-panónsku a sarmatskú, ktorej osobitú podskupinu tvorí teória o tom, že Slováci sú potomkami Jazygov Medanáskych (Metanáskych).

Logickým, nie matematickým medzníkom medzi 17. a 18. storočím je uzatvorenie Satmárskeho mieru, ktorý ukončil vyše storočný zápas medzi Habsburgovcami a odbojnou uhorskou šľachtou. Na druhej strane však priniesol začiatky ozajstných národnostných sporov. Je len pochopiteľné, že Slováci, ktorých postavenie v Uhorskom kráľovstve výrazne posilnil vývin predchádzajúcich storočí, na ne zareagovali nielen vehementne, ale aj erudovane. Analýza slovenskej ideológie prvej polovice 18. storočia je preto náplňou druhej kapitoly predkladanej práce. Pokiaľ ide o používanie osobitného jazyka pre Slovákov, ďalej pretrváva dominancia kultúrnej západoslovenčiny slovenských katolíkov. Evanjelická časť slovenského intelektuálneho spektra konzervuje používanie češtiny v archaickej kralickobiblickej podobe. V historickej argumentácii oproti tomu prichádza v diele Mateja Bela k postupnému splyvaniu (až na výnimky) postojov. Napríklad akceptovanie Svätoplukovskej tradície aj v evanjelickej tradícii. V každom prípade treba povedať, že to boli práve slovenské katolícke kruhy, o ktorých v duchu dialektického chápania slovenského konfesionalizmu Antona Bagina, možno povedať, že sa zaslúžili, najmä pokiaľ ide o historickú spisbu ďalej a hlbšie rafinovať slovenskú myšlienku o ďalšie a hlbšie argumenty aktuálne do dnešného dňa. Povedané platí najmä o diele dvoch najvýznamnejších intelektuálov slovenského katolíckeho myslenia Samuelovi Timonovi a Jánovi Baltazárovi Maginovi, ktorí vo svojich dielach, prvý najmä použitím historicko-kritickej metódy a druhý zábavným spôsobom dialógu posunuli sebareflexiu slovenských dejín a miesta Slovákov na kvalitatívne vyššiu úroveň. Fundamentami týchto teórií sa celkom pochopiteľne stali cyrilometodská a svätoplukovská tradícia, obohatené o novokoncipovanú teóriu o pohostinnom prijatí predkov dnešných Maďarov v Karpatskej kotline. Nie zanedbateľná však zostáva i argumentácia o výhodách slovenského jazyka.

V tretej kapitole sa z veľkých, celouhorských, či stredoeurópskych pomerov autorka vracia na územie Spiša, aby metódou sondy poukázala na to, do akej miery bol práve Spiš miestom, na ktorom z hľadiska historickej logiky, musel vzniknúť prvý preklad *Svätého Písma* do slovenčiny. Na analýze jednotlivých prameňov detailne poukazuje na skutočnosť, že používanie slovenského jazyka (vo všetkých jeho variantoch a chápaniach) bol v tomto uhorskom komitáte prvkom kontinuity a sebaidentifikácie miestneho slovenského obyvateľstva. K najdôležitejším výsledkom tu potom patrí najmä analýza pôsobenia jezuitov na Spiši. Nie menej zaujímavým sa však javí aj vyhodnotenie funkcie Levoče ako významného slovenského centra, čo bývalo v minulosti dosť opomínané. Závažným z hľadiska prínosu pre slovenskú historiografiu sa javí aj podrobné vyhodnotenie významu vizitácie spišského prepošta Jána Žigraja. Najmä pokiaľ ide o prostý štatistický fakt, že práve ona preukázala na jednotlivých počtoch obyvateľstva, že Spiš je v každom prípade väčšinovo slovenská stolica.

Nepriamym dôsledkom tohto faktu môže byť práve preklad *Písma Svätého* do slovenčiny, čomu sa venuje záverečná, štvrtá kapitola práce. Autorka v nej od pomerov v celej Spišskej stolici prechádza k vykresleniu pomerov v kamaldulskom Kláštore svätého Antona v Lechnici. Robí tak, takmer výlučne na základe dostupného archívneho materiálu. Napriek tomu, že sa jeho výskumom nateraz nepodarilo stopercentne dokázať na koho objednávku vlastne preklad vznikol, ba ani kto vlastne bol naozaj jeho strojom, treba povedať, že tento výskum priniesol veľa zaujímavých informácií, ktoré by mali byť v budúcnosti predmetom širšieho kolektívneho výskumu. Predovšetkým vďaka tomuto výskumu sme dnes v stave presne určiť databázu osôb, či už laického alebo cirkevného stavu, ktoré boli v úzkom prepojení s kláštrom. Podrobnejší prosopografický výskum ich vzájomných vzťahov v blízkej budúcnosti napomôže odpovedať na fundamentálnu otázku slovenskej historiografie, kto vlastne stál za prvým prekladom *Písma svätého* do slovenčiny? A prečo sa stalo, že text, respektíve texty pripravené do tlače nakoniec vôbec nevyšli. Autorka tu na základe deduktívnej metódy definitívne opúšťa myšlienku, že šlo o podnik lokálneho významu a charakteru.

Dosiahnuté výsledky a perspektíva ďalšieho výskumu

Autorka sa usilovala svojou dizertáciou zmapovať komplexnosť slovenského života prakticky od sklonku stredoveku do polovice 18. storočia. Odhalením celej jeho bohatosti tak ponúka svojmu odbercovi myšlienku o tom, že v uvedenom období Slováci nijako nezaostávali za ich inojazyčnými, či inak etnicky cítiacimi spoluobčanmi Uhorského kráľovstva. Naopak svojou spisbou ideovo-politického charakteru, či to bolo v reakcii na text Dávida Frölicha z roku 1641, na ktorý zareagoval prakticky okamžite Jakub Jakobus, alebo o vyše tri štvrté storočia neskôr Ján Baltazár Magin, ktorý reagoval na podobne polemický spis Mateja Benčíka (Bencsík) boli v stave dať pádnu a ráznu odpoveď všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom spochybňovali ich štatút legitímneho a historického národa uhorského kráľovstva.

Na základe analyzovaných údajov si tiež autorka dovoľuje tvrdiť, že nezávisle od jazyka, ktorým jednotlivé analyzované diela vychádzali (či už to bolo slovensky, latinsky, či nemecky), a spočiatku nezávisle od konfesie, prakticky všetky intelektuálne špičky žiadali preklad *Písma* do slovenčiny. Ak sa tak naozaj neudialo v 16. a alebo na počiatku 17. storočia, ako sa stalo v okolitých národných spoločenstvách treba to pripísať predovšetkým faktu, že ako jazyk literatúry, diplomacie, ale od čias Jána Husa, aj ako *lingua sacra* sa na Slovensku používal po stáročia zaužívaná čeština, často pokladaná za vlastnú slovenčinu. Bolo teda len otázkou času a výberu vhodného prostredia, ktoré sa nakoniec na danú úlohu podujme. To, že uvedená voľba padla práve na Spiš, zaiste nebolo náhodné. Dostatočne na to poukazuje kapitola predkladanej práce, ktorá sa venuje tradícii používania slovenčiny na Spiši. Zároveň treba povedať, že práve tu umožňovalo tradične tolerantné a dobre rozvinuté prostredie tento akt aj patrične ohodnotiť. Podľa všetkých dostupných údajov sa tak nakoniec udialo v kamaldulskom Červenom kláštore počas priorátu priora Demetera Kornosyho a jeho nástupcov, v čase, keď tu vznikla škola – *profesorium*.

I napriek uvedeným skutočnostiam možno konštatovať, že v niektorých otázkach doterajší výskum napriek všetkému vynaloženému úsilíu nepriniesol uspokojivý výsledok a skôr položil nové

otázky, na ktoré prinesie odpoveď až ďalšie systematické, najmä archívne bádanie. Príkladom, ktorý hovorí za všetko, je prepojenie jezuitských centier na Spiši, menovite levočského a spišskokapitulského s intelektuálnym prostredím kamaldulského kláštora v Lechnici. Používanie samotnej kultúrnej západoslovenčiny ako jazyka jezuitskej trnavskej society je pochopiteľne samo o sebe dôkazom o vzájomnom prenikaní týchto centier, nateraz sa však až na výnimky (Ján Bilský) nepodarilo preukázať priame personálne prepojenie týchto spišských vzdelanostných centier. Podobne sa na doteraz skúmanom archívnom materiáli nepodarilo doložiť kto bol mecénom celého podujatia, ktoré zaiste nebolo jednoduchou a ani finančne nenáročnou záležitosťou. Autorka sa však odvážila položiť si tieto otázky a formulovať ich ako pracovné hypotézy do budúcnosti, ktoré samo preukáže ich opodstatnenosť.

Zoznam publikovaných prác autora

Vedecké štúdie uverejnené v časopisoch a zborníkoch

RÁCOVÁ, Naďa: O vzťahu individuálnej identity jednotlivca a jeho príslušnosti k spoločenstvu (na príklade kartuziánskeho kláštora na Skale útočiska). In: *Slavica Slovaca*, roč. 39, 2004, č. 2, s. 124–131.

RÁCOVÁ, Naďa: Die Umstände der Stiftung des Kartäuserklosters auf dem Lapis Refugii. In: *Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order, Analecta Cartusiana*, vol. 254. Ed.: Martin HOMZA, Veronika KUCHARSKÁ, Stanislava KUZMOVÁ and Naďa RÁCOVÁ. Levoča and Salzburg : etc, 2008, s. 93–105.

Ohlasy: Peter LABANC: Spišskí prepošti do konca 13. storočia. In: *Studia Theologica Scepusiensia*, vol. 3: *Z dejín Spišského prepoštvva*. Ed.: Ľuboslav HRONJÁK. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 2010, s.

Peter LABANC: Spišskí prepošti 1301–1511 (Sonda do problematiky). In: *Studia Theologica Scepusiensia*, vol. 3: *Z dejín Spišského prepoštstva*. Ed.: Ľuboslav HROMJÁK. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 2010, s. 122.

RÁCOVÁ, Naďa: Kartuziáni. In: *Historia Scepusii*, vol. 1. Ed.: Martin Homza a Stanisław A. Sroka. Bratislava a Kraków : Katedra slovenských dejín FiF UK Bratislava a Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków, 2009, s. 268–270.

Ohlas: Peter LABANC: Spišskí prepošti 1301–1511 (Sonda do problematiky). In: *Studia Theologica Scepusiensia*, vol. 3: *Z dejín Spišského prepoštstva*. Ed.: Ľuboslav HROMJÁK. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 2010, s. 122.

RÁCOVÁ, Naďa: K vývinu slovenskej myšlienky v 17. storočí. In: *Proglas* (v tlači).

Abstrakty príspevkov zo zahraničných konferencií

RÁCOVÁ, Naďa: Chronicle of the Anonymous Carthusian, the most important source to the history of the Carthusian monastery at Lapis Refugii. In: *The Medieval Chronicle, Reading 15–19 July 2005. Abstracts of papers. -Reading 2005.*

Odborný preklad

RÁCOVÁ, Naďa (prekl.): *Fundatio Lapidis Refugii, seu Monasterii Beati Joannis Baptistae*. Preklad publikovaný na internetovej stránke neziskovej organizácie Kláštorisko, n.o. www.klastorisko.sk

Ohlasy: Andrea MEŠČANOVÁ a Miroslava ŠOLTÝSOVÁ: *Temperance and Obedience dressed in the Beauty of Notes and*

Letters. In: *Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order, Analecta Cartusiana*, vol. 254. Ed.: Martin HOMZA, Veronika KUCHARSKÁ, Stanislava KUZMOVÁ and Naďa RÁCOVÁ. Levoča and Salzburg : etc, 2008, 124.

František TRSTENSKÝ: Základné informácie o histórii a výskyte kartuziánov a kamaldulov na Slovensku s osobitným dôrazom na Červený Kláštor. In: *Historicko-exegetický výskum Kamaldulského prekladu Biblie*, vol. 1. Ed.: Anton TYROL. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2009, s. 26.

RÁCOVÁ, Naďa (prekl.): De Lapide Refugii Carthusiensium obsessione. In: *Turci v Uhorsku : život v Uhorskom kráľovstve počas tureckých vojen od tragickej bitky pri Moháči až do Bratislavského snemu*. Ed.: Pavel DVOŘÁK. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005.

Redakčné a zostavovateľské práce

Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order, Analecta Cartusiana, vol. 254. Ed.: Martin HOMZA, Veronika KUCHARSKÁ, Stanislava KUZMOVÁ and Naďa RÁCOVÁ. Levoča and Salzburg : etc, 2008, 276 s.

Zoznam prameňov a použitej literatúry

Archívne pramene

MOL Budapest, E 151 /Acta Ecclesiastica Ordinum et Monialium/, Acta Camaldulensium Conventus de Lechnicz.

MOL Budapest, E 152 /Acta Jesuitica/, Coll. Leucoviense.

ŠA Levoča. GRESCHIK Victor: *Alt Leutschau in historischen Einzel-Darstellungen* Levoča 1932. (rukopis kroniky).

ŠA Levoča. *Liber Actuum Capitularium et Dietalium pro Eremo Lechniczenzi in Anno 1715 comparatus*, mikrofilm A 11.

Vedecká knižnica v Olomouci. *Spišské kázňové modlitby*, sign. M I 406/a (III e 8, fol. 341v–343v).

Pramene edované

ALPHABETICUM et Preces Illyricae, imp. Ven. per Andream de TORRESSANIS DE ASULA, Venetia 1527.

CODEx diplomaticus et epistolaris Slovaciae, vol. 1 a 2. Ed.: Richard MARSINA. Bratislava : Veda, 1974 – 1987.

CORPUS iuris Hungarici, tom 5 : 1608–1657. Ed.: Dezső MÁRKUS. Budapest : Franklin, 1900, s. 18–19.

DŁUGOSZ Jan: *Roczniki czyli Kroniki sławnego królestwa Polskiego*, vol. 1–11. Ed. a trans.: Kolektív. Warszawa : PWN, 1961–2005.

DOKUMENTY slovenskej národnej identity a štátnosti, vol. 1. Ed. a trans.: Richard MARSINA. Bratislava : Národné literárne centrum, 1998, 513 s.

EPISTOLI et acta p. Alfonsi Carrillii s.J. (1598–1618), vol. 2. Ed.: Endre VERESS. In: *Monumenta Hungariae Historica : Diplomataria*, vol. 41. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1943, 487 s.

HAIN GÁSPÁR *Lőcsei krónikája*. Ed.: Jeromos BAL, Jenő FÖRSTER a Aurél KAUFFMANN. Levoča : Reiss József T. Könyvnyomó intézete, 1911.

INCHOFER Melchior: *Annales ecclesiastici regni Hungariae*. Romae : Grigniani, 1644, 442 s.

Listina Vladislava II. Štefanovi Zápoľskému z 8. mája 1490. In: *Slovenský letopis pre historiú, topografiu, archaeologiu a ethnografiu*. Ed.: Franko V. SASINEK. Skalica : tlačou Jozefa Škarnicla, roč. 1, 1876, s. 63.

MONUMENTA Poloniae Historica Nova Series, ed.: Kolektív, vol. 1 – 14. Kraków 1949 – 2008.

OLEJNÍK Vladimír: Synopsa dejín Spišskej rezidencie Spoločnosti Ježišovej od jej príchodu na Spiš. In: *Acta Musaei Scepusiensis 2007*. Ed.: Mária NOVOTNÁ. Levoča : Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči, 2008, s. 113 – 148.

OLEJNÍK Vladimír: Synopsa dejín Spišskej rezidencie Spoločnosti Ježišovej od jej príchodu na Spiš, II. časť (1648–1655). In: *Acta Musaei Scepusiensis 2008*. Ed.: Mária NOVOTNÁ. Levoča : Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči, 2009, s. 239–286.

SIGRAY Joannes: *Visitatio Ecclesiarum Scepusiensium*. In: *Addimenta ad Initia progressus ac praesens status Capituli Scepusiensis*. Ed.: Josephus HRADSKY. Szepesváralja : Typis Dionysii Buzás, 1903–1904, s. 115–277.

SLOVENSKÉ jazykové pamiatky z *Mad'arska*, vol. 1 : *Stredoveké české listiny*. Ed.: Štefan KNIEZSA, Belo BOTTLÓ a Erik FÜGEDI. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1952, 205 s.

SLOVENSKÉ listy a listiny z *XV. a XVI. storočia*, vol. 1. Ed.: Branislav VARSÍK. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, 437 s.

SLOVENSKÝ archiv, vol. 1 : *Středověké listy ze Slovenska : Sbíрка listů a listin, psaných jazykem národním*. Ed.: Václav CHALOUPECKÝ. Bratislava a Praha : Učená společnost Šafaříkova v Bratislavě a Československý státní ústav historický v Praze, 1937, 266 s.

SPIŠSKÉ kázňové modlitby. In: *Dokumenty slovenskej národnej identity 1*, s. 176–177.

THUROCZ Johannes de: *Chronica Hungarorum*, vol. 1. Ed.: Elisabeth GALÁNTAI a Julius KRISTÓ. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1985, 332 s.

ŽITIJE Konstantina. In: *Magne Moraviae Fontes Historici 2*, s. 57–115.

ANALECTA Scepusii sacri et profani, vol. 1–4. Ed.: Carolus WAGNER. Viennae, Possonii et Cassoviae 1773 – 1778.

MAGNAE Moraviae Fontes Historici, vol. 1–4. Ed.: Lubomír HAVLÍK. Prague a Brunae : Státní pedagogické nakladatelství, 1966 – 1971.

Základné texty so slovenskou tematikou od 16. do polovice 18. storočia

ABRAHAMFFY Ján: *Knižka modliteb nábožných*. Trnava : vyd. nákl. Jakuba Hasska, 1693, 201 s.

ADPARATUS ad Historiam Hungariae sive Collectio Miscella, Monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugientium. Ed.: Matthias BEL. Posonii : Typis Joannis Paulli Royer, 1735. 442 s.

AKTY a závery – *Zákony a ustanovenia Žilinskej synody z roku 1610 : Faksimilné vydanie originálnej listiny*. Ed.: Miloš KOVAČKA. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný bibliografický ústav v Martine, 2010, 112 s.

BEL Mathias: *Institutiones linguae Germanicae*. Leuschoviae : Typis Brewerianis, 1718, 102 s.

BEL Matthias: *Historia Comitatus Scepusiensis*. In: *Hungariae antiquae et novae prodromus cum Specimine quomodo in singulis operis partibus elaborandis*. Norimbergae : Petri Conradi Monath Bibliopoeae, 1723, 200 s.

BENCŠÍK Michael: *Novissima Diaeta Nobilissima Principis, Statuumque, & Ordinum inclity Regni Hungariae partiumque eidem Annexarum, sive Propositiones Academicae lege Nobilitares. De Nobilitate Gentis Hungaricae, ejus Origine, Modis illam acquirendi. Item: De Statibus & Ordinibus Regni, Successione Regia, deque Juribus, Privilegiis, Libertatibus, Proerogativis, ac Concomitantibus*. Tyrnaviae : Typis Academ. s. Jesu per Fridericum Gall, 1722, 190 s.

BENEDICTO NUDOZIERINO M. Lavrentio: *Grammaticae Bohemicae ad Leges Naturalis Methodi Conformatae, & Notis numerique illustratae ac distinctae, Libri dvo*. Pragae : Ex officina Mariana, 1603, 103 s.

CNAPIUS Georgius: *Thesauri Polono-Latino-Graeci, Georgii Cnapii E Societate Jesu. Tomus Tertius. Continens Adagia Polonica Selecta, & Sententias morales ac Dicteria faceta honesta, Latiné a Graecé reditta*. Cracoviae : apud Franciscum (typ s. Cesarii), 1632.

DANIELE Sinapiuse Neoforum Latinoslovenicum. Ed.: Jan V. NOVÁK a Václav FLAŠHANS. In: *Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku, skupina II, č. 11*. Praha : nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908, 80 s.

DOLESCHALIUS Paullus: *Grammatica Slavico-Bohemica, in qua praeter alia, ratio accuratae descriptionis & flexionis, quae in hac lingua magnis difficultatibus laborat, ex genuinis fundamentis demonstratur, ut et discrimen inter dialectum Bohemorum & cultiorum Slavorum in Hungaria insinuatur*. Posonii : Typis Royerianis, 1746, 323 s.

FRÖLICH David: *Der Uralte Deutsch-Ungerische, Zipserische und Siebenbürgische Landtzmann*. Leutschaw : Lorentz Brewer, 1641, 45 s.

HOIČ Samuel: *Apologie des ungrischen Slawismus*. Leipzig : Friedrich Volckmar, 1843, 133 s.

HOIČ Samuel: *Sollen wir Magyaren werden? : Fünf Briefe geschrieben aus Pesth an einen Freund an der Theis*. Karlstadt : typis Johann N. Prettnner, 1833, 92 s.

HURBAN Jozef Miloslav: Slovensko a jeho život literárni. In: *Slovenskje pohladi na vedi, umeňja a literatúru*, roč. 2, 1846/1847, č. 1, zv. 1–2.

JAKOBEUS Jakub: *Pred Najnepremoženejšieho a Najslávnejšieho Panovníka Zeme, Mora i Podsvetí Pána Jesu Krista... Národa slovenského Slzy, vzdychy a prosby, slovom a rukou poníženou predložené skrz M. Jakuba Jakobeu...* Ed. a trans.: Daniel Záboj LAUČEK a Ivan Branislav ZOCH. Turčiansky Svätý Martin : Tlačou kníhtlačiarskeho účastiárskeho spolku, 1885, 40 s.

JAKOBEUS Jakub: *Viva gentis Slavonicae delineatio*. Levoča : Typis Brewerianis, 1642, 24 s.

KROMER Marcin: *Kronika Polska*. Trans.: Marcin z BŁAŻOWA BŁAŻOWSKI, wyd. 2. Sanok : Nakład i Druk Karola Pollaka, 1857 (podľa Kraków : Drukarnia M. Loba, 1611), 760 s.

LISY Mateja Bela. Ed a trans.: Juraj PAVELEK. Martin : Matica slovenská, 1990, 502 s.

MACZAY Alexander: *Panes Primitiarum Aneb Chleby Prwotjn, Lačněgjcým Slowa Božjho Dussem Predložené. To jest: Kazne na Neděle cełego roku/ wýbornýmý Concepti z rozličných Knjh wytaženýmý/ k snadnému pochopenj náležjě wyprawené; také Wýpowědmi Pjsma Swatého/ a Wýklady gak Swatých Otcúw/ tak y Učitelúw Cýrkwy Swatég/ hogněgssy wyswětlené/ a k snadněgssy wýmłúwnostj/ na pomoc Nowotných Kazatelúw/ také y k Duchownjmu Užjtku/ a Pořessenj Lidu Sprostěgssyho/ Obssyrněgssym Rozmluwánjm w Slowenském Gazyku ponayprw na Swětlo wydané skrze welebného P. Fr. Alexandra Maczayho/ Řádu Swatého Pawla Prwnjho Pustewnjka/ Slawnég Arcy-Prowincyi Uherskég Professal w Klásstere Marye Thalskem na ten čas Kazatela*. Tyrnaviae : Typis Academicis, per Fridericum Gall, 1718, 856 s.

MAGIN Ján Baltazár: *Murices Nobilissimae et Novissimae Diaetae Posoniensis Scriptori Sparsi sive Apologia pro inlyto Comitatu Trenchiniensi ejusdemque Nominis Civitate conscripta adversus calumnias, quibus Cervus & Agnus per summam injuriam ab eodem Scriptori sunt onerati*. Puchovii : Typis Danielis Chrastina, 1728, 114 s.

MAGIN Ján Baltazár: *Obrana slávnej župy Trenčianskej a mesta tohože mena*. Ed.: Vincent SEDLÁK. Trans.: Gašpar SEDLÁK. Martin : Matica slovenská, 2002, 193 s.

MASNICYUS Tobiass: *Wywolena Božj Winnice Obnowena to gest: Prawdiwa Hystoria: kterak Cyrkeu Božj/ Slowem Paně/ skrz D. Lute-
ra obnowena/ w mnohém ssauženj/ Narodů se zdwjhánj a wtwordém pré-
nasledovánj/ yako Ruže wtrnj, wzrostlá a rozsštřená gest. Draždany :*
v Krysstofa Baumanna, 1682, 360 s.

MASNICYUS Tobiass: *Zpráva Pjsma Slowenského/ gak se ma dobře
psati/ čjsti/ y tisknauti. W Lewočy :* u Samuele Brewera, 1696, 30 s.

MEGISER Hieronymus: *Paroemiologia Polyglottos, hoc est: Proverbia
et Sententiae complurium linguarum. Lipsiae :* Sumtibus H. Grosii,
1605, 240 s.

NEO-FORUM Latino-Slavonicum: *Nowy Trh Latinsko-Slowensky, na
kteremž se nekeré do Hospodarstwy Slowenskeho potrebné towary pro-
dayne nachazegj: Wistaweny a Ustanoweny od Daniele Sinapiuse, někdy
Sprawcze Cyrkwe Radwanské. Roku Paňe 1678.*

PAPROCKÝ Bartolomej: *Diadochus, id est successio, jinak posloupnost
knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech třech sta-
vů slavného království českého, to jest panského, rytířského a městského.*
Praha 1602, 836 s.

PRIBICH Daniel: *Katechismus D. M. Luthera z nemeckého yaziku na
slowěnsky preložený. Od Trech Super Attendentů Roku 1612. Njny
Znowu od Wysoce Vrozeneg a Welikomožnég Páňeg/ Pánj Kateriny Tur-
zo=Groff Welikomožného/ a na Kessmarku Slobodného Pana/ Pana Tóčkólj
Jsstwana Manželkj werneg/ vlastnym nakladkem obnoweny: Ku kteremu
Pridáné gsu try knižečki: 1. Rosarium Animae. 2. O způsobu Modlenj. 3.
Pjsně Duchownij. Levoča :* Wawrinec Brewer, 1634.

REWA Peter de: *De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae
Centuriae Septem. Francofurti :* Sumptibus Thomae-Matthiae Gö-
tzii, Typis Jacobi Lasché, 1659, 180 s.

RYSIŃSKI Salomon: *Proverbiorum Polonicorum a Salomone Rysinio
Collectorum Centuriae Decem et Octo. Lublin :* t. Jakuba Wirowske-
ho, 1618.

SMRTNÍK Benignus: *Kunst Dobre Vmriti, Aneb: Sskola Duchowny
Wnižto každý Werici Krestian včy se od zleho wystrihati, a dobre činiti,
aby mohl sstatliwé život swug dokonati. Trnava :* Witisstene skrze
Jána Ondrege Hörmanna, 1696, 399 s.

SÖLÖŠI Benedikt: *Cantus Catholici : Pysne Catholicke. Latinské,
y Slowenské : Nowé y Starodawne. Z Kterymi Krestiané w Pannonygj na*

Wýročne Swatky, Slawnostim pry Službe Boži, a w ginem obzwlastnem času z pobožnosti swe Krestianske vžiwagi. Nasledugý po tem, Pýsne na Katechismus: O Swatostech Nowého Zakona. Letaňye rozlične na Wychodi Cyrkewne, a neb Processyge, a Pútowaňy. Z mnohu pilnosti, ku potesseňy Lidu Krestianskemu, znowu zebrane, a wubec widane. s. Pawel k Epheským Cap 5. v. 19. Napelňeny budte Duchem Swatim mluwýce samy sobe w Želmých, a w Chwalach, a Pysničkach duchowných spýwagýce, až chwalu wzdawagýce w srdcích swých Pánu. Cum facultate Eminentissimi, ac Reverendissimi Principis Leopoldi Cardinalis Kollonicz Archi-Episcopi Strigoniensis & c. O. A. M. D. G. B. M. V. & OO. SS. HH. Trnawa : zkrze Jana Ondrege Hörmanna, 1700, 322 s.

SÖLÖŠI Benedikt: *Cantus Catholici : Pýsne Katholicke. Latinské, y Slowenské : Nowé y Starodawné. Z kterymi Krestiané w Pannoňygi Na Wýročné Swátky, Slawnosti, pry Službe Boži, a w ginem obzwlasstnem času, z pobožnosti swé Krestianské ožýwagi. Nasledugý po tem, Pýsne na Katechismus: O Swátostech Nowého Zákona. Letaňye rozlične na Wychodi Cyrkewne, a neb Processyge, a Putowaňy. Z mnohú pilnosti ku potesseňy Lidu Krestianskému, znowu zebrané, a wúbec widané. s. Pawel k Epheským Cap. 5 v. 19. Naplňeny budte Duchem Swatým, mluwýce samy sobe w Žalmých, a w Chwalách, a w Pýsničkach duchowných spýwagýce, a chwálu wzdawagýce w srdcích swých Panu. Cum facultate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini, Domini Georgii Lippai Archiepiscopi Strigoniensis. Regni Ungariae Primatis. A. M. D. G. B. V. M. & O. SS. H. A. P. R. Leutschoviae : t. V. Brewer, 1655, 320 s.*

SYMONYDES Jan: *Wyswětlenj Křetianskeho Včenj/ Podle Pořadku maleho Katechysmu/ Předraheho muže Božjho D. M. Lutherah/ Na Otazky a Odpověďj zpořadane/ Swědectwjmí Pisma Swateho potvrzene/ z wykladu s. Katechysmu mnohych slawnych mužuw a wybornych y vprímnych učiteluw. Zittaw : v Michala Hartmanna, 1704, 795 s.*

SYNOPSIS dejín Spišskej rezidencie Spoločnosti Ježišovej od jej príchodu na Spiš, časť 1 – 2. Ed. a trans.: Vladimír OLEJNÍK. In: *Acta Musaei Scepusiensis 2007 a Acta Musaei Scepusiensis 2008*. Ed.: Mária NOVOTNÁ. Levoča : Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči, 2008, s. 113 – 148 a s. 239–286.

SZENTIVÁNYI Martin: *Consultatio saluberrima de Reducenda stabili ac constanti tranquillitate & pace in Hungaria, per ejusdem adductionem in Unitatem Fidei ac Religionis. Tyrnaviae : Typis Academicis, 1704, 34 s.*

SZENTIVÁNYI Martin: *Curiosa et Selectiora variarum Scientiarum Miscellanea*, pars 1–3. Tyrnaviae : Typis Academicis, per Ioan. Adamum Friedl, 1689–1702.

TIMON Samuel: *Imago antiquae Hungariae repraesentans terras, adventus & res gestas gentis Hunnicae*. Cassoviae : Typis Academicis Soc. Jesu per Ioan. Henricum Frauenheim, 1733, 409 s.

TIMON Samuel: *Imago novae Hungariae, repraesentans regna, provincias, banatus & comitatus ditionis Hungaricae*. Cassoviae : Typis Academicis Soc. Jesu, per Joannem Henricum Frauenheim, 1734, 240 s.

TIMON Samuel: *Obraz starého Uhorska : Imago antique Hungariae : výber*. Ed.: Jozef ŠIMONČIČ. Trans.: Ján M. DUBOVSKÝ. Cambridge (Ontario) : Dobrá kniha, 1991, 74 s.

ZPOVĚDNÍ kázání z olomoucké knihovny. In: Václav VÁŽNÝ: *Spisovný jazyk slovenský*. In: *Československá vlastivěda, řada 2 : Spisovný jazyk český a slovenský*. Praha : Sfinx, 1936, s. 145–215.

Iná použitá literatúra

ACTA Collegii Evangelici Prešoviensis, vol. 2 : *Reformácia na východnom Slovensku v 16. – 18. storočí*. Ed.: Ferdinand ULIČNÝ. Prešov : Biskupský úrad Východoslovenského dištriktu ECAV na Slovensku, 1998, 180 s.

BÁBIK Ján: Skvelý polemik z Vrbového. In: *Slovenské pohľady*, roč. 124, 2008, č. 5, s. 78–83.

BADA Michal: *Zápisy v žilinskej knihe*. In: *Z Bardejova do Prešpurku : Spoločnosť, súdnictvo a vzdelanosť v mestách v období stredoveku a raného novoveku*. Ed.: Enikő CSUKOVICS a Tünde LENGYELOVÁ. Bratislava a Prešov : Historický ústav SAV a Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2005, s. 103–127.

BAGIN Anton: *Cyrlometodská tradícia u Slovákov*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1993, najmä s. 7–15.

BAGIN Anton: *Cyrlometodská tradícia u Slovákov*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1993, 66 s.

BÁLENT BORIS: *Bardejovské katechizmy z rokov 1581 a 1612*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1947, 139 s.

BANÍK Anton Augustín: Ján Baltazár Magin a jeho politická, národná i kultúrna obrana Slovákov roku 1728. In: *Sborník literárno-vedeckého odboru Spolku sv. Vojtecha*, roč. 3, 1936, sväzok 1–2, s. 120–295.

BANÍK Anton Augustín: *Novšie údaje na poznanie Jána Baltazára Magina, jeho diela a doby*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1937, 164 s.

BARTKO Ladislav: *Masníkova Zpráva písma slovenského – prvá jazyková príručka češtiny na Slovensku*. In: *Obdobie protireformácie v dejinách slovenskej kultúry z hľadiska stredoeurópskeho kontextu : Z príležitosti 300. výročia úmrtia Tobiáša Masníka*. Ed.: JÁN DORULA. Bratislava : Slavistický kabinet SAV, 1996, s. 142–156.

BARTKO Ladislav: *Pramene a charakter Masníkovej Zprávy písma slovenského*. In: *Práce z dějin slavistiky 10: Starší české, slovenské a slovanské mluvnice*. Ed.: JAROSLAV PORÁK. Praha : Univerzita Karlova, 1985, s. 167–177.

BEŇKO Ján: *Prechod severospíšských osád z dedinského emfyteutického práva na mestské právo*. In: *Spišské mestá v stredoveku*. Ed.: RICHARD MARSINA. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1974.

BRATISLAVA Mateja Bela. Ed.: JÁN TIBENSKÝ. Bratislava : Obzor, 1984, 225 s.

BREZA Vojtech: *Tlačiarne na Slovensku 1477–1996*. Bratislava : Univerzitná knižnica Bratislava a Matica slovenská, 1997, 214 s.

BRTÁŇ Rudo: *Danielovo Sinapiovo Horčičkovo Neo-forum Latino-Slavonicum, Nowy Trh Latinsko-Slowensky 1678*. Liptovský Sv. Mikuláš : Spolok Tranoscus, 1940, 75 s.

BRTÁŇ Rudo: *Izák Caban v novšom svetle*. In: *Literárnomúzejný letopis*, roč. 15, 1981.

BRTÁŇOVÁ Erika: *Kazateľská metóda Alexandra Máčaja : K jednej z podôb barokovej homiletiky*. In: *Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach*. Turčianske Teplice : tlačiareň BEN, 2008, s. 76–80.

CASSIRER Ernst: *Filosofie symbolických forem*, vol. 2 : *Mytické myšlenie*. Trans.: PETR HORÁK. Praha : Oikoymenh, 1996, 299 s.

Cithara Sanctorum 1636–2006 : Zborník z vedeckej konferencie konanej 22.–23. 11. 2006 v Liptovskom Mikuláši a Liptovskom Jáne. Ed.: EVA AUGUSTÍNOVÁ a MILOŠ KOVAČKA. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2007, 180 s.

CSERENYÉY Štefan: Pamätihodnosti z dejín Nitrianskeho biskupstva od roku 1500. In: *Dejiny biskupstva nitrianskeho*. Ed.: Albert STRÁNSKY a Štefan CSERENYÉY. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1933, s. 175–272.

DIE REFORMATION und ihre Wirkungsgeschichte in der Slowakei : Kirchen- und konfessionsgeschichtliche Beiträge. Ed.: Karl SCHWARZ a Peter ŠVORC. Wien : Evangelischer Presseverband, 1996, 281 s.

DORUEA Ján, Elena KRASNOVSKÁ a Peter ŽEŇUCH: Dve línie v slovenskom jazykovo-historickom vývine alebo slovensko-české vzťahy v predpisovnom období. In: *XII. medzinárodný zjazd slavistov v Krakove : Príspevky slovenských slavistov*. Ed.: Ján DORUEA. Bratislava : Slovenský komitét slavistov a Slavistický kabinet SAV, 1998, s. 65–92.

DORUEA Ján: O jazyku Kamaldulskej Biblie a Kamaldulského slovníka. In: *Slovenská, latinská a cirkevnoslovanská náboženská tvorba 15. – 19. storočia*. Ed.: Ján DORUEA. Bratislava : Slavistický kabinet SAV, s. 9–72.

ELIÁŠ Michal: Matej Bel a Slováci. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 364–373.

FISCHER Johannes: *De Origine, Jure ac Utilitate Lingvae Slavonicae*. Wittenbergae : Typis Christiani Schrödteri, Acad. Typ., 1697, 18 s.

GAJDOŠ Vševlad Jozef: *Františkáni v slovenskej literatúre*. Cleveland, Ohio : Prvá katolícka slovenská jednota, 1979, 252 s.

GAJDOŠ Vševlad Jozef: *Život a dielo Jána Abrahamffyho*. Turčiansky Svätý Martin : Matica slovenská, 1942, 99 s.

GOTKIEWICZ Marian: Reformácia i kontrereformácia na Spiszu. In: *Nasza Przeszłość*, roč. 7, 1958, s. 73–94.

GOTKIEWICZ Marian: Trzy wieki kolegium podolinieckiego (1642–1942). In: *Nasza Przeszłość : Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*, roč. 15, 1962, s. 83–113.

GREGOR Vladimír: Die Kamaldulenser-Bibel – eine als Manuskript erhaltene Bibelübersetzung aus der Mitte des 18. Jahrhunderts : Initiator, Entstehungsort, Übersetzer und die Frage ihrer Zweckbestimmung. In: *Svaté Biblia Slowénské, aneb, Pisma Svätého Částka 2/ Která w sebe obsahuje Prorokú, Knihi Machaběské, a celý Testament nový, Kommentare*. Ed.: Hans ROTHE, Friedrich SCHOLZ a Ján DORUEA. Paderborn : Ferdinand Schöningh, 2002, s. 967–973.

HISTORIA Scepusii, vol. 1. Ed.: Martin HOMZA a Stanisław A. SROKA. Bratislava a Kraków : Katedra slovenských dejín FiF UK Bratislava a Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków, 2009, 663 s.

HOMZA Martin: „Večneženské“ ako súčasť konceptu slovenského mesianizmu. In: *Literárny archív*, roč. 36/37, 2001/2002, s. 128–139.

HOMZA Martin: Die „gelehrten“ Überlieferungen der Zipsen Sachsen über ihre Herkunft. (v tlači)

HOMZA Martin: Fiol Švajpolt/Sebald Vehl/Sebald Vayl (?–1525 Levoča?). In: *Historia Scepusii* 1, s. 522.

HOMZA Martin: K otázke vzniku pohostinskej teórie a jej typológie. In: *Studia Academica Slovaca* 33. Bratislava : Stimul, 2004, s. 66–76.

HOMZA Martin: Počiatky kresťanstva na Spiši. In: *Historia Scepusii* 1, s. 233–284.

HOMZA Martin: *Uhorsko-poľská kronika* (v tlači).

HOMZA Martin: Vzťahy Spiša a Malopoľska od roku 1138 do roku 1241. In: *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 1998, s. 63–97.

HORVÁTH Pavel: Slovenská národnosť v 16. a 17. storočí. In: *Historický časopis*, roč. 28, 1980, č. 3, s. 364–379.

HVIŠČ Jozef: Význam Spiša pre vývin slovensko-poľských literárnych vzťahov (do roku 1848). In: *Terra Scepusiensis*, s. 697–704.

CHALUPECKÝ Ivan: Krátky pohľad do dejín Spišského prepoštvstva. In: *Studia Theologica Scepusiensia*, vol. 3 : *Z dejín spišského prepoštvstva*, s. 31–42.

CHALUPECKÝ Ivan: Spišskokapitulskí jezuiti a rekatolizácia na Spiši. In: *Viera a život : Časopis pre kresťanskú orientáciu*, roč. 9, júl 1999, č. 3, s. 225–235.

CHOVAN Juraj: Príspevok k Notíciám Turčianskej stolice. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 341–345.

JAKUB Jakobeus : *Život, dielo a doba* (Zborník príspevkov zo seminára venovaného 400. výročiu narodenia Jakuba Jakobeu, ktorý sa konal v Prešove 5. decembra 1991). Ed.: Michal OTČENÁŠ a Peter KÓNYA. Prešov : Katedra dejín a archívnictva Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 1993, 129 s.

JANKOVIČ Vendelín: Prvý slovenský preklad celého Písma Svätého. In: *Verbum : Časopis pre kresťanskú kultúru*, roč. 1, november 1946, č. 1, s. 22–33.

JANKOVIČ Vendelín: Spišská historiografia. In: *Spišské mestá v stredoveku*, s. 159–169.

JÓNA Eugen: Belove učebnice národných jazykov Uhorska. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 133–139.

JUROVSKÝ Stanislav: *Filozofia Martina Szentiványiho*. Martin : Matica slovenská, 1944, 72 s.

KÄFER István: K dejinám slovenskej predbernolákovskej literatúry a jazyka. In: *Philologica : Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, roč. 14, 1962, s. 55–65.

KLEIN Johann Samuel: *Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinen des königlichen Ungarn*, pars III. Leipzig und Ofen (Buda), 1873, 445 s.

KNEŽEVIĆ Sanja: Nazivi chorvatskoga jezika u dopreporodnim gramatikama. In: *Croatica et Slavica Iadertina*, roč. 3, 2007, s. 41–69.

KÓDEXY a neúplne zachované rukopisy v slovenských knižniciach. Ed.: Július SOPKO. Martin : Matica slovenská, 1986, 256 s.

KOLÁRIK Oto: *Vavrinec Benedikt Nedožerský*. Martin : Matica slovenská, 1965, 61 s.

KOLLÁNYI Ferencz: *Esztergomi Kanonokok : 1100–1900*. Esztergom : Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdája, 1900, 547 s.

KORADE Mijo: Veze izmedju Zagrebačkog i Trnavskog sveučilišta. In: *Trnavská univerzita 1635–1777*. Ed.: Jozef ŠIMONČIČ. Trnava : Neumahr, 1996, s. 61–68.

KOTULIČ Izidor: Lexikografické dielo Mateja Bela. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 140–146.

KOVALČÍK Vlastimil: Domus Vallis sancti Antonii : Druhá časť. In: *Slovenské pohľady*, roč. 112, 1996, č. 5, s. 27–41. Viliam JUDÁK: Pôsobenie kamaldulov na území Slovenska. In: *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*, s. 71–83.

KOVALČÍK Vlastimil: Domus Vallis sancti Antonii : Prvá časť. In: *Slovenské pohľady*, roč. 112, 1996, č. 4, s. 29–39.

KRAPKA Emil a Vojtech MIKULA: *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge (Ontario) : Dobrá kniha, 1990, 526 s.

KRAS Paweł: *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*. Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998, 357 s.

KRASNOVSKÁ Elena: O jazyku biblických citátov v diele T. Masníka *Vyvolená Boží vinice*. In: *Obdobie protireformácie*, s. 130–141.

KRASNOVSKÁ Elena: O jazyku žalmov v Blossiovom preklade a v kamaldulskom preklade Biblie. In: *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*, s. 19–33.

KRASNOVSKÁ Elena: Od Bardejovského katechizmu po prvý slovenský preklad Biblie. In: *Kniha 2003–2004*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2004, s. 99–108.

KUČERA Matúš: O historickom vedomí Slovákov v stredoveku. In: *Historický časopis*, roč. 25, 1977, s. 217–238

KUCHARSKÁ Veronika: Zápoľská Hedviga (okolo 1469–1521). In: *Historia Scepusii* 1, s. 535–536.

KUCHARSKÁ Veronika: Zápoľský Imrich (?–1487). In: *Historia Scepusii* 1, s. 536–538.

KUCHARSKÁ Veronika: Zápoľský Štefan (?–25. decembra 1499). In: *Historia Scepusii* 1, s. 539.

KÜRBIS Brygyda: *Kształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie w polskich kronikach przeddlugoszowych*. In: *Slavia Antiqua*, roč. 4, 1953, s. 252–282.

KVAČALA Ján: *Dejiny reformácie na Slovensku (1517–1711)*. Liptovský sv. Mikuláš : Tranoscius, 1935, 303 s.

LABANC Peter: Zoznam spišských prepoštov. In: *Historia Scepusii* 1, s. 564–565.

LACKO Michael s.J.: Camaldulese Hermits in Slovakia. In: *Slovak Studies*, roč. 5, *Historica* 3, 1965, s. 99–203.

LEPÁČEK Celestín: Benignus Smrtník : Život a dielo. In: *Litteraria historica Slovaca*, roč. 1–2, 1946/47, s. 25–50.

LEXIKÓN katolíckych kňazských osobností Slovenska. Ed.: Július PAŠTEKA. Bratislava : Lúč, 2000, 1550 s.

MAGYAR *Katolikus Lexikon*, vol. 8 (Lone–Meszl). Budapest : Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2003, 1008 s. (tu s. 821).

MÁRIÁSSYOVÁ Janka: Korene rodu Máriássyovcov. In: *Pokoj a dobro : Katolícky časopis farnosti Markušovce*, roč. 5, 2003, č. 4.

MARKOV Jozef: Náboženské a národnostné zápasy v Banskej Bystrici v XVII. a XVIII. storočí. In: *Historický sborník*, roč. 5, 1947, č. 1, s. 16–54; č. 2, s. 158–212 a č. 3–4, s. 373–395.

MARSINA Richard: Dva obrazy Uhorska : Pravda o pôvodných obyvateľoch podľa Samuela Timona. In: *Národný kalendár 2003*. Martin : Matica slovenská, 2002, s. 74–75.

MARSINA Richard: Matej Bel ako historik a editor. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*. Ed.: Ján TIBENSKÝ. Bratislava : Veda, 1987, s. 238–246.

MARSINA Richard: Samuel Timon a jeho predstavy o najstarších dejinách Slovákov. In: *Historický časopis*, roč. 28, 1980, č. 2, s. 238–251.

MARSINA Richard: Samuel Timon and his views on the early Slovak history. In: *Studia historica Slovaca*, roč. 13, 1984, s. 91–105.

MARSINA Richard: Slovenské národné obrozenie. In: *Fidei et Patriae : Jubilejník na počesť 80. narodenín Františka Vnuka*. Ed.: Jozef M. Rydlo. Trnava : Libri Historiae a Dobrá kniha, 2008, s. 505–513.

MARSINA Richard: Stredoveké uhorské rozprávacie pramene a slovenské dejiny. In: *Zborník Slovenského národného múzea*, roč. 78 : *Séria História*, roč. 24, 1974, s. 167–194.

MARTIN Dennis: Carthusians, God's Judgment, and the „In-festacio Turcorum“ of the Fifteenth Century. In: *Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order, Analecta Cartusiana 254*. Ed.: Martin HOMZA, Veronika KUCHARSKÁ, Stanislava KUZMOVÁ a Naďa RÁCOVÁ. Levoča a Salzburg : Kláštorisko a Institut für Anglistik und Amerikanistik, 2008, s. 51–64.

MATEJ Bel 1648–1749 : Výberová personálna bibliografia k 300. výročiu narodenia Mateja Bela. Ed.: Blažej BELÁK a kol. Martin : Matica slovenská, 1984, 198 s.

MATEJ Bel, *slovenský geograf*. Ed.: Ján DRDOŠ. Bratislava : Veda, 1984, 207 s.

MATULAY Ctibor: Zvolenská župa v Notíciách Mateja Bela. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 292–299.

MINÁRIK Jozef: Život a dielo Jakuba Jakobeá. In: *Jakub Jakobeus (1591–1645) : Výber z diela*. Ed.: Jozef MINÁRIK a Mária VYVÍJALOVÁ. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1963, s. 7–189.

MORIŠOVÁ Viera: Z prameňov Kongregácie pre šírenie viery v Ríme a dejinám rekatolizácie na Slovensku v 17. a 18. storočí. In: *Slovenská archivistika*, roč. 34, 1999, č. 2, s. 89–99.

MRVA Ivan: Od slavizmu k hungarizmu : Etnický kontext slovenskej šľachty. In: *Zemianstvo na Slovensku v novoveku*, vol. 2: *Duchovná a hmotná kultúra*. Ed.: Miloš KOVAČKA, Eva AUGUSTÍNOVÁ a Maroš MAČUHA. Martin : Slovenská národná knižnica a Národný biografický ústav, 2010, s. 206–224.

NÁRODNOSTNÝ vývoj miest na Slovensku do roku 1918 : K 600. výročiu vydania výsad pre žilinských Slovákov. Ed.: Richard MARSINA. Martin : Osveta, 1984, 272 s.

O PREKLADOCH Bible do slovenčiny a do iných slovanských jazykov. Ed.: Ján DORULA. Bratislava : Slavistický kabinet SAV, 284 s.

OBERUČ Ján: *Matej Bel : Pietista na Slovensku v 18. storočí*. Bratislava a Banská Bystrica : Chronos a Univerzita Mateja Bela, 2002, 118 s.

OLEJNÍK Vladimír: Spišskí prepošti od bitky pri Moháči po vznik Spišského biskupstva. In: *Z dejín spišského prepoštvstva*, s. 129–157.

ORSÁGOVÁ Zuzana: Alžbeta Kumánska (?1240–?1290). In: *Historia Scepusii*, vol. 1. Ed.: *HISTORIA Scepusii* 1, s. 313–314.

PASTRNEK František: Stará jazyková pamätka slovenská. In: *Sborník filologický*, roč. 7, 1922, s. 100–127.

PAULINY Eugen: Čeština a jej význam pri rozvoji slovenského spisovného jazyka a našej národnej kultúry. In: *O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov : Sborník materiálov z konferencie Historického ústavu SAV*. Ed.: Ludovít HOLOTÍK. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, s. 99–124.

PAULINY Eugen: Na okraj kamaldulského Písma. In: *Verbum : Časopis pre kresťanskú kultúru*, roč. 1, marec 1947, č. 6–7, s. 272–276.

PAVLÍK Eduard: Reformácia a protireformácia v Spišskej Magure. In: *Z minulosti Spiša*, vol. 12. Levoča : Spišský dejepisný spolok, 2004, s. 41–58.

PETROVSKÝ Karol: Autor významnej Apológie : Prvá národnopolitická obrana Slovákov. In: *Kultúra*, roč. 1, 1998, č. 3, s. 7.

PIRHALLA Márton: *A Szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig*. Lőcse : A Szepesmegyei történelmi társulat, 1899, 585 s.

PIŠOŇ Štefan: *Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku*. Martin : Osve-
ta, 1973.

POVALA Gabriel: Spišské modlitby, otázka ich genézy. In: *Jazy-
kovedné štúdie 10 : Štolcov zborník*. Ed.: Jozef RUŽIČKA. Bratislava :
Vydavateľstvo SAV, 1969, s. 246–266.

RAPANT Daniel: Vývin slovenského národného povedomia. In:
Historický sborník, časopis Historického odboru Matice Slovenskej, roč.
5, 1947, č. 1, s. 1–16.

RATKOŠ Peter: Anonymove Gesta Hungarorum a ich pramenná
hodnota. In: *Historický časopis*, roč. 31, 1983, č. 6, s. 825–867.

RATKOŠ Peter: Otázky vývoja slovenskej národnosti do začiatku
17. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 20, 1972, č. 1, s. 19–64.

RÉGI Magyar Könyvtár, vol. 2 : *Az 1473-tól 1711-ig megjelent nem
magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*. Ed.: Ká-
roly SZABÓ. Budapest : A M. Tud. Akadémia Könyvtudó, 1885, č.
RMK II 596.

REKEM John: Martin Szentiványi, s.J. (1663–1705) : Slovak Phi-
losopher, Polemicist, Historian. In: *Slovakia*, roč. 16, 1966, č. 39,
s. 116–123.

RICHTER Pál: Die ungarischen gedruckten Gesangbücher des
17. Jahrhunderts. In: *Cantus Catholici a duchovná pieseň 17. storočia
v strednej Európe*. Ed.: Ladislav KAČIC. Bratislava : Slavistický kabi-
net SAV, 2002, s. 115–123.

Rudo BRŤÁŇ: *Barokový slavizmus : Porovnávacie štúdiá z dejín slo-
vanskej slovesnosti*. Liptovský Sv. Mikuláš : nákladom Spolku Tra-
noscius, 1939, 293 s.

SEDLÁK František: Notitia Liptovskej stolice. In: *Matej Bel : Doba,
život, dielo*, s. 312–320.

SEDLÁK Vincent: Ján Baltazár Magin: Obrana slávnej župy Tren-
čianskej a mesta tohože mena. In: *Život a dielo vrbovského rodáka
Jána Baltazára Magina*, s. 31–36.

SERIES Parochiarum et Parochorum Archi-dioecesis Strigoniensis.
Ed.: Ludovicus NÉMETHY. Strigonii : Typis Gustavi Buzárovits,
1894, 1064 s.

SCHWARZ Karl: Die Reformation in der Zips. In: *Spiš v kontinuite
času : Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Ed.: Peter ŠVORC.
Prešov, Bratislava a Wien : Filozofická fakulta v Prešove Univerzity

Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Österreichisches Ost- und Südosteuropa Institut Wien, 1995, 388 s.

SINAPIUS Daniel: *Perlička Dytek Božych/ A neb Pokladnice Duchownj/ Rozličné drahé Perly a Kljnoty w sobě obsahujcy*. W Lewoczj : Nakladem Samuele Brewera, 1683, nečisl.

SINAPIUS-HORČIČKA Daniel, st.: *Daniel Neo-forum Latino-Slavonicum : Nový trh latinsko-slovenský*. Ed. a trans.: Jozef MINÁRIK a Rudo BRTÁŇ. Bratislava : Tatran, 1988, 265 s.

SKLADANÁ Jana: Bardejovské katechizmy. In: *Kniha 2003–2004*, s. 92–98.

SLOVENSKÝ *biografický slovník*, vol. 4. Martin : Matica slovenská, 1990, 562 s.

SLOVENSKÝ *historik Samuel Timon 1675–1736*. Trenčianska Turná : Obecny úrad Trenčianske Turná, 1995, 102 s.

SOPKO Július: Stredoveké rukopisy na Spiši. In: *Spišské mestá v stredoveku*, s. 101–117.

SPIŠSKÉ *mestá v stredoveku*. Ed.: Richrd MARSINA. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1974, 172 s.

SRNEC z VARVAŽOVA Jakub M.: *Dicteria sev Proverbia Bohemica*. Praha : t. J. Nigrina, 1582.

SROKA Stanisław A.: Contacts of the Zips (Spisz) Carthusians with Poland in the Middle Ages. In: *Analecta Cartusiana* 130. Salzburg : Institut für Anglistik und Amerikanistik, 1997, s. 87–113.

SROKA Stanisław A.: Związki kartuzów spiskych z Polską w dobie średniowiecza. In: *Z dziejów kontaktów dawnych ziem węgierskich z Polską : Prace Komisji Środkowoeuropejskiej*, vol. 4. 1996, s. 47–50.

STANISLAV Ján: Modlitba pri kázni zo Spišskej Kapituly. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej Akadémie vied a umení*, roč. 4, 1950, s. 141–155.

STANISLAV Ján: Modlitby pri kázni zo Spišskej Kapituly. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej Akadémie vied a umení*, vol. 4. Bratislava : Slovenská Akadémia vied a umení, 1950, s. 141–155.

STEINHÜBEL Ján: Nitrania – Uhri – Slovania – Slováci. In: *Nitrianske kniežatstvo*. Bratislava : Veda a Rak, 2004, s. 333–334.

STEPHANUS I. In: Carolus WAGNER: *Analecta* 4, s. 163–170.

STREDOVEKÉ *latinské kódexy v slovenských knižniciach*. Ed.: Július SOPKO. Martin, Matica slovenská, 1981, 304 s.

STUDIA Theologica Scepusiensia, vol. 3 : Z dejín spišského prepoštvania. Ed.: Ľuboslav HROMJÁK. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 2010, 274 s.

Szűcs Jenő: „Národnosť“ a „národné povedomie“ v stredoveku. K vytváraniu jednotnej terminológie. In: *Historický časopis*, roč. 19, 1971, č. 4.

Szűcs Jenő: *Nation und Geschichte : Studien*. Budapest : Corvina Kiadó, 1985, 243 s.

ŠEFČÁKOVÁ Eva: Ilustrácie vydaní Katechizmu doktora Martina Luthera z rokov 1612, 1617(?) a 1634 ako určujúci znak ich proveniencie. In: *Kniha 2000–2001*, s. 440–456.

ŠIMONČIČ Jozef: Magin, brilantný obranca Slovákov. In: *Národný kalendár 1998*. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 58–60.

ŠMAHEL František: *Idea národa v husitských Čechách*. Praha : Argo, 2000, 345 s.

ŠMÁLIK Štefan: Koho predstavuje nitrianska plastika? In: *Duchovný pastier : časopis katolíckeho duchovenstva*, roč. 70, 1989, č. 10, s. 448–450.

ŠTEVÍK Miroslav a Filip FETKO: *Rubrum Clastrum : Červený Kláštor 1320–2007*. Stará Ľubovňa : Ľubovnianske múzeum, 2007, 39 s. (vyšlo aj v nemeckej jazykovej mutácii). ZAŁĘSKI Stanisław S.J.: *Czerwony Klasztor w Pieninach : Szkic historyczny*. Kraków : Czcionkami Drukarni „Czasu“, 1880, 32 s. František MARKUŠ: *Červený Kláštor*. Prešov : Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti, 1966, 21 s.

ŠTEVÍK Miroslav a Michaela TIMKOVÁ: *Červený (Lechnický) kláštor*. Stará Ľubovňa : Ľubovnianske múzeum, 2004, 80 s.

ŠUHAJDA Ľudovít Matej: *Der Magyarismus in Ungarn in rechtlicher, geschichtlicher und sprachlicher Hinsicht, mit Berichtigung der Vorurtheile, aus denen seine Anmassungen entspringen*. Leipzig : typis C. Drobisch, 1834, 78 s.

TIBENSKÝ Ján: Apológia Jána Baltazára Magina v kontexte slovenských národných obrán. In: Ján Baltazár MAGIN: *Obrana slávnej župy Trenčianskej*, s. 11–29.

TIBENSKÝ Ján: Formovanie sa ideológie slovenskej feudálnej národnosti a buržoázneho národa. In: *Historický časopis*, roč. 19, 1971, č. 4, s. 575–590.

TIBENSKÝ Ján: Funkcia cyrilometodskej a veľkomoravskej tradície v ideológii slovenskej národnosti. In: *Historický časopis*, roč. 40, 1992, č. 5, najmä s. 579–585.

TIBENSKÝ Ján: *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, 408 s.

TIBENSKÝ Ján: *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, 408 s.

TIBENSKÝ Ján: *Matej Bel : Život a dielo*. Bratislava : Osvetový ústav, 1984, 151 s.

TIBENSKÝ Ján: Matej Bel a uhorské národy. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 355–363.

TIBENSKÝ Ján: Miesto Jána B. Magina a jeho Apológie v slovenských dejinách. In: *Život a dielo vrbovského rodáka Jána Baltazára Magina, autora národnej obrany Slovákov : Zborník príspevkov z rovnomeného sympózia, ktoré sa uskutočnilo 17. septembra 2004 vo Vrbovom*. Vrbové : mesto Vrbové, 2004, s. 9–19.

TIBENSKÝ Ján: Predstavy o slovanstve na Slovensku v 17.–18. storočí. In: *Historický časopis*, roč. 8, 1960, č. 2, s. 198–224.

TIBENSKÝ Ján: Problémy výskumu, vzniku a vývoja slovenskej feudálnej národnosti. In: *Historický časopis*, roč. 9, 1961, č. 3, s. 397–419.

TIBENSKÝ Ján: *Veľká ozdoba Uhorska*. Bratislava : Tatran, 1984, 268 s.

TOPOROV Vladimír N.: Slovo a premúdroš (Logosná štruktúra) : „Proglas“ Konštantína Filozofa. Trans.: Michal BADA. In: *Proglas*, roč. 13, 2002, s. 3–9 a roč. 14–15, 2003–2004, s. 3–13.

TRAJDOS Tadeusz M.: Reformacja i kontrreformacja na Spiszu. In: *Terra Scepusiensis*. Ed.: Martin HOMZA a Ryszard GŁADKIEWICZ. Levoča a Wrocław : Kláštorisko, n.o. a Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego, 2003, s. 467–486.

VANTUCH Anton: Martin Szentiványi – príspevok k jeho životu a dielu. In: *Historický časopis*, roč. 27, 1979, č. 4, s. 533–552.

VARSÍK Branislav: Národnostný problém trnavskej univerzity. In: *Trnavská univerzita v slovenských dejinách*. Ed.: Viliam ČIČAJ. Bratislava : Veda, s. 96–107.

VARSÍK Branislav: *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia*, vol. 1. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, s. 5–88.

VESELÝ Daniel: *Dejiny kresťanstva a reformácie na Slovensku*. Lip-tovský Mikuláš : Transcius, 2004, 384 s.

VILIKOVSKÝ Ján: Poznámka o pôvode tak zvaných „východo-slovenských kázaní“. In: *Literárnohistorický zborník*, roč. 2–3, 1945–1946, s. 95–98.

VOZÁR Jozef: Archívy kamaldulských kláštorov zo Slovenska v Budapešti. In: *O prekladoch Biblie do slovenčiny*, s. 84–93.

VOZÁR Jozef: Národnostné zápasy v stredoslovenských mestách a slovenské národné povedomie od 16. do polovice 18. storočia. In: *Historický časopis*, roč. 28, 1980, č. 4, s. 554–577.

VURUM Joseph: *Episcopatus Nitriensis eiusque Praesulum Memoria cum Ichnographicis Tabellis Exhibentibus Priorem, ac Modernam Faciem Castris et Civitatis Nitriensis*. Posonii : Typis Heredum Belnay, 1835, 467 s.

VYVÍJALOVÁ Mária: *Matej Bel a idea občianskej spoločnosti*. Martin : Matica slovenská, 2001, 226 s.

WATZKA Jozef: Notitia Trenčianskej stolice. In: *Matej Bel : Doba, život, dielo*, s. 300–308.

ZÁVERY synody v Spišskom Podhradí z roku 1613. In: *Terra Scopusiensis Terra Christiana 1209–2009 : Katalóg výstavy*, č. 3.1.49. Pozri aj www.spisskemuzeum.com/3149.html.

ZIENTARA Benedikt: Struktury narodowe średniowiecza : Próba analizy terminologii przedkapitalistycznych form świadomości narodowej. In: *Kwartalnik Historyczny*, roč. 84, 1977, s. 287–309.

ŽEŇUCH Peter: K otázkam prekladu žalmov kamaldulskej Biblie a kalvínskeho žaltára z roku 1752. In: *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*, s. 41–52.

ŽEŇUCH Peter: Spišské modlitby medzi východom a západom. In: *Národný kalendár 2004*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 53–56.

ŽIBRITOVÁ Gabriela: Najstaršie slovenské katechizmy : Vydavateľsko-tlačiarenská problematika. In: *Knihy 2001–2002*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2002, s. 371–381.

Abstrakt

Die vorgelegene Dissertationsarbeit hat zum Ziel, die geschichtlichen und Ideenvoraussetzungen zu untersuchen, die in der Hälfte des 18. Jahrhunderts zur Entstehung der ersten vollständigen Übersetzung der Heiligen Schrift in das Slowakische führten. Mit beinahe Gewissheit kann man behaupten, dass diese in dem Kamaldulenserklöster des heiligen Antons bei Lechnitz (im Volksmund auch das Rote Kloster genannt) entstanden hat. Es geschieht sich vermittelst der Analyse des slowakischen Gedankenkonzepts, so wie dieses in den Werken der slowakischen evangelischen, als auch katholischen Ausgebildeten präsentiert ist, vermittelst der Beobachtung der fortschreitenden Entwicklung dessen Argumentationsbasis sowie vermittelst der wechselseitigen Komparation von den Ansichten einzelner Autoren zu den Profilitemen (Genese der Slawen, Svätopluk's Persönlichkeit, Tradition der heiligen Konstantin und Methodius, Benützung der Sprache oder ungarischer Patriotismus). Die Autorin beachtet sowohl die Unterschiede, die als eine Schlussfolgerung des Glaubensbekenntnisses entstanden, besonders insoweit es um die Stellungnahme zur Benützung der Volkssprache (das Slowakische) geht. Neben den Ideenvoraussetzungen folgt die Arbeit sowohl die Spezifika des geschichtlichen Prozesses einer beinahe 150-jährige Zeitspanne von 17. bis zur Hälfte des 18. Jahrhunderts, und zwar einerseits aus dem breiteren, gesamtungarischen (respektive gesamtslowakischen), andererseits aus dem mehr konkreten, regionalen – Zipser Anblick.

Zum Hauptvorhaben der Autorin ist die Kamaldulenser Bibelübersetzung (und deren wahrscheinliche Druckvorbereitung) in den gesamten Ideen- und Gesellschaftskontext deren Zeit einzufügen, und auf diese Weise sich versuchen, die Optik der Betrachtung dieses Verfahrens zu ändern. In dem abschließenden Teil analysiert sie auch die ausgewählten Probleme der Klostergeschichte, die auf diese oder jene Weise die Übersetzungsvorhaben der Kamaldulenser beeinflussen konnten.

Die Autorin verarbeitet in der vorgelegenen Dissertationsarbeit das Quellenmaterial von einem unterschiedlichen Charakter (ein Teil blieb bis heute unveröffentlicht, ein Teil ist bis jetzt nur wenig

bekannt), das verschiedenartige Weisen des Herantretens und der benutzten Methoden forderte.

Schlüsselworte : *Heilige Schrift*, Slowakisches, Kamaldulenser, Jesuiten, Rekatholisierung, Reformation, Nation, Katechismen, Jakub Jacobeus, David Frölich, Daniel Sinapius-Horčička, Tobiáš Masník, Martin Sentiváni, Ján Baltazár Magin, Matej Bel, Samuel Timon